

Originum Cisterciensium Tomus I in quo praemissis congregationum domiciliis adjectisque tabulis chronologico-genealogicis veterum abbatiarum a monachis habitatarum fundationes ad fidem antiquissimorum fontium primus descripsit **Leopoldus Janaushek**. Opus Caes. Reg. Academiae literarum Vindobonensi subsidium ferente editum. Vindobonæ MDCCLXXVII. 4°. (LXXXII + 394 SS.)

Om end ikke altid fuldstændig rigtigt, saa dog i det Hele med stor Takt have Udgiverne af Scriptores rerum Danicarum henført Annalerne og Krønikerne nu til dette, nu til hint Kloster.

Øjensynligt tilskyndet ved disse Notitser har J. B. Daaugaard forfattet sit uvurderlige Værk: „De danske Klostre i Middelalderen“, et af de væsentligste Hjælpemidler til Opfattelsen af den paagjældende Tids Historie. Men medens man med Glæde anerkjender den Dygtighed, hvormed dette Arbejde er anlagt, maa man tillige beklage Forkundskabernes Utilstrækkelighed. Imidlertid krævedes der her heller ikke mindre end et fuldstændigt Kjendskab til hele Materialet af Optegnelser baade til Landets og til de enkelte Ordners Historie. Men for Danmarks Vedkommende, hvor der mangler saavel en Codex diplomaticus som andet kritisk Apparat, vilde der altsaa udfordres en Arbejdskraft, der beherskede Arkivers og Bibliothekers trykte og utrykte Masser. Og fandtes end maaske en saadan, maatte der endda uundgaaeligt forlanges et indtrængende Studium af hver enkelt Orden, uden hvilket et Klosters Historie slet ikke vil kunne forstaaes.

Medens Daaugaard med en vis Føje ordnede sit Stof efter Dioecesan-Forbindelserne, behandlede Dr. Kusz omtrent samtidigt de slesvigske og holstenske Klosters Historie mere med Hensyn til Ordens-Sammenhængen. Skjøndt heller ikke han klarede de omtalte Skjær, indeholde hans Smaaskrifter dog saadanne Prøver paa stor Skarpsindighed, at de længe ville bevare deres Betydning.

En tredie protestantisk Præst Winter gik derefter et Skridt videre ved paa den ene Side at sammendrage, paa den anden at

udvide Grændserne, idet han skildrede dels Cistercienserne dels Præmonstratenserne indenfor et større Omraade. I en af de tidligere Aargange af „Historisch-Politische Blätter“ fandt han en Anmelder, der ikke blot forstod at fremdrage det Gode og paapege det mindre Heldige, men ogsaa at paavise den rette Vej for Fremtidens Granskning.

Allerede i flere Aar fortalte Rygtet i Tydskland, at der i Ordenskredse i Østerrig arbejdedes paa et større Værk om Cistercienserne. Af den nævnte Anmeldelse kjendte man Forfatterens Navn, men om Værkets Indhold i det enkelte vidstes ikke andet, end hvad man kunde slutte sig til i de forskjellige Arkiver af Forespørgslerne, som tydeligt nok røbede Videnskabsmanden.

I Aaret 1877 saa nærværende Anmelder første Bind af *Origines Cistercienses* af Dr. theol., Prof. hist. eccl. et j. c. Pater Leopoldus Janauschek, Ord. Cist., for sent til at kunne forebygge, men tidsnok til at kunne rette en Fejltagelse (*Zeitsch. für Schlesw. Holst. Lauenb. Gesch.* VIII 120). Det er nemlig dette Værks og denne Forfatters udelukkende Fortjeneste at have bevist (*Introductio* p. XV), at Aarets Begyndelse i Cistercienser Klostrene regnedes fra Marie Bebudelsesdag, saa at alle Dateringer mellem den første Januar og den 25de Marts maac henføres til Aaret efter det angivne.

En Opdagelse af lignende Betydning er Bestemmelsen af Dagen, der angives som det enkelte Klosters Fødselsdag. Hermed menes nemlig ikke den Dag, paa hvilken enten et Fundationsbrev anviste en passende Plads, eller den, da en Sværm Munke slog sig ned i Hytter og Telte, men den, paa hvilken Abbed og Convent holdt deres festlige Indtog i den færdige Klosterbygning.

I flydende Latin, med Maadehold og Ro fremlægges disse og de øvrige modne Frugter af 20 Aars Flid. Det oprindelige Maal var visseligt en Sammenarbejdelse af samtlige Cistercienser Klosters Enkelthistorier; men alt som Stoffet øgedes, voxede Tallet af de aabne Spørgsmaal, saa at den kritiske Forsker nødtes ind paa en anden Fremgangsmaade. Først gjaldt det om med streng Kritik at bestemme Antal, Navn og Beliggenhed af Klostrene. Derfor sammenstilles Navnene paa

hver enkelt Stiftelse i alle de forskjellige Skrivemaader: den rigtige foran med udhævet Tryk og derefter de andre uden endog at forbigaa selv den dumme Skrivefejl (Caramfasca, Cara musta etc. = Cara Insula, Øm, p. 154) eller den mest haandgribelige Bummert (Thwilum v. Tvilum, sub quo nomine aliud claustrum ordinis S. Augustini latere nobis videtur, = Tuta Vallis, Tvis Kloster, p. 146). Og medens man hidtil, vildledt ved slige forfalskede Navne, angav Tallet af Munkeklostrene til 1200, findes det i dette Værk ved denne Behandling indskrænket til 742 Nummere. Heller ikke var det noget ringe Arbejde at forklare den geografiske Beliggenhed for hvert enkelt Kloster; men hvad der i den Retning kunde gjøres, er udført, og Udbyttet fremligger til Eftersyn i det overskuelige Register.

Efter disse Forberedelser fortælles under hvert Nummer for sig en condenseret Historie af Stiftelsen med en Oversigt over den hidhørende Litteratur. Samtlige de saaledes benyttede Skrifter ere ligeledes i alfabetisk Orden opførte i Begyndelsen af Bogen. Det er en Fortegnelse, hvis Omfang ikke kan andet end slaa med Forbauselse, om der end umuligt kan være Tale om en udtømmende Fuldstændighed. At saaledes Celses Bullarium (Apparatus ad hist. Sveo-Goth.) ikke findes paa Listen, kunde maaske betegnes som en Mangel.

At endvidere disse Skrifter, hvor de opføres som Kilder, ikke findes kritisk ordnede, kunde vel ogsaa støde Øjet og vække Betæneligheder. Men i Virkeligheden vil en nærmere Prøvelse vise, at Forf. meget godt har forstaaet at skjelne mellem Kilder af første og af 3die eller 4de Rang, saa at man ikke maa drage nogen ugunstig Slutning af en saadan Omstændighed som den, at man p. 142 i en og samme Linie træffer: Narratio de fundatione Vitæ Scholæ; Messenius II 4; Miræi chron. 107; Karup, Winter og Wegener.

Ikke som en Prøve paa Behandlingen, men som et enestaaende Exempel paa et Sted, hvor Anmelderen ikke føler sig ganske tilfredsstillet, er der Anledning til at fremdrage Nr. CCCLIX: Vita Schola. At der p. 141 forekommer et „Chronicon Erci regis“, skal ikke fremkalde Ophævelser, eftersom Forf.

andensteds giver denne Kilde det rette Navn. Men derimod burde vistnok Modsigelsen have været fremdragen mellem Beretningerne i Dokumentet hos Thorkelin I 15 og i Narratio (SS. r. D. IV 460), saaledes som det vil findes paapeget af Anmelderen paa det før omtalte Sted (Zeitsch. f. Schl. Holst. Lauenb. Gesch. VIII 103 ff.). Istedetfor at holde sig til Dokumentets blotte Henvisning til Taknemlighed og et Løfte, følger Forf. her Narrationens udsmykkede Fremstilling, hvoraf han dog atter udelader den bestemte Angivelse af, at det var et Cistercienser Abbedi, der var Gjenstand for Løftet.

Men selv om Kritiken paa dette Punkt maatte betegnes som mindre nøjagtig, maa den Opgave, Værket har sat sig, dog erkjendes for at være løst baade fuldstændigt og mønsterværdigt. Et fortrinligt Register (p. 286—304) meddeler en Oversigt over samtlige Cistercienser Abbedier med deres Grundlægning, hvad der gjentages under Form af en Stamtavle, der i sig selv er et typografisk Mesterværk. Men for at bruge den skulde man rigtignok helst kunne raade over et gammelt Cistercienser Refectorium, eftersom den udfoldet er ikke mindre end $11\frac{1}{4}$ Alen bred.

Da anden Del, der paa samme Maade vil omhandle Nonneklostrene, endnu ikke foreligger, kan Værkets Helhed endnu ikke overskues; men dets Betydning er allerede aabenbar ikke mindst for Danmarks Vedkommende. Kun 36 Aar efter, at Ordenens første Kloster var grundlagt, stiftede allerede Erkebisp Eskild 1144 d. 12. Oktober Herivadum i Skaane (Orig. Cist. I. Nr. CXCVIII p. 80). Herfra udgik Tuta Vallis (1162 $\frac{30}{7}$, Nr. CCCLXX p. 146), Insula Dei (1172 $\frac{26}{6}$, Nr. CCCXXIV, p. 166) og Locus Dei (1173 $\frac{10}{12}$, Nr. CCCXXXII, p. 168). Citeaux's Datter, Claravallis, var kun 41 Aar gammel, da det affødte det navnkundige Esrom (1154 $\frac{11}{2}$, Nr. CCCXLVIII, p. 136), som igjen blev Moder til Vitæ Schola (1158 $\frac{1}{4}$, Nr. CCCLIX, p. 141), Sora (1162 $\frac{15}{7}$, Nr. CCCLXIX, p. 145) og Rus Regium (1192 $\frac{12}{6}$, Nr. DII, p. 195). Fra Sora stammede Asylum (1194 $\frac{1}{5}$, Nr. DVIII, p. 197) og Regalis Curia (1326 $\frac{9}{2}$, Nr. DCCIII, p. 270), og fra Vitæ Schola endelig Cara Insula (1166 $\frac{16}{2}$, Nr. CCCXCIII, p. 154). I disse Navne alene ligger et

betydeligt Stykke af Danmarks Historie antydet, baade ved den Vægt, de enkelte Stiftelser og deres fremragende Mænd kunde have, og ved den indbyrdes Forbindelse mellem dem som Døtre af samme Orden. Som saadanne deltagte ogsaa de i Kampen for Ordenens Uafhængighed af Bispemagten, og som saadanne deltagte de gjennem deres Abbeder i det mindste hvert fjerde Aar i General-Capitlet i Citeaux. Indbyrdes danne disse Abbeder det mægtige Universitas abbatum Dacie, medens en livlig Forbindelse vedligeholdes med Klostrene i Sverig og Norge, men navnlig med saadanne paa den sydlige Side af Østersøen. Tydske og Franske komme til Danmark med nye Anskuelser og nye Impulser, og det lader sig næppe tænke, at en klog Abbed — og paa saadanne skortede det ikke i Danmark — skulde glemme enten selv at opkrive eller ved en Broder lade afskrive for sit eget Abbedi, hvad videværdigt han maatte støde paa i et Datterklosters Bibliothek eller Arkiv, naar han ifølge sin Myndighed — der holdt sig idetmindste gjennem det trettende Aarhundrede — visiterede disse yngre Stiftelser.

Og i Virkeligheden vil endog et flygtigt Blik og end mere et indgaaende Studium vise, at Annalerne i den Langebekske Samling for en ikke ringe Del ere Cistercienser-Arbejder. Men eftersom Klosterbroderen ikke kunde skrive noget uden sin Abbeds Vidende og Villie, og eftersom Abbeden selv baade er Cistercienser og afhængig først af sin Fader Abbed, dernæst af de fire første Abbeder og General-Capitlet, følger det, at det først og fremmest er Ordenen i sin Helhed, derefter Universitas abbatum Dacie og derefter Moder- og Datter-Klosteret, der interessere disse Optegnelser. Men medens altsaa hver enkelt Optegnelse maa interpreteres og bedømmes med Hensyn til dette Forhold, giver den Oversigt, det her anmeldte Værk paaviser mellem de forskjellige Klostre, tillige Anvisning til at forklare de danske Annalers paafaldende Samlyd. Uden Blik for hint genealogiske Forhold og Klostrenes derpaa grundede indbyrdes Udvexling og Vexelvirkning, vil man komme til at forklare hin Samlyd ud af den urimelige Forudsætning af en eneste fælles, men tabt Kilde.

Men hvad enten nu vor Opmærksomhed hendrages paa disse navnløse Optegnere eller paa hine ved Lærdom, Aand eller Indflydelse fremtrædende Mænd blandt de danske Cisterciensere, gjælder det først og fremmest at kjende den Sphære, hvoraf de fremtraadte, og den Luft, de indaandede. Og spørges der fremdeles om, hvorvidt og hvorledes Danmarks Cultur og Civilisation paavirkedes af denne den mægtigste af alle Ordener i Middelalderen, da Conventerne stedse fornyedes med friske Kræfter fra Lande med ældgammel Cultur, og da Rigdommen endnu ikke havde kvalt den Aand, der fandt sin Type i Bernhard af Clairvaux, da bliver ogsaa her det første Hjælpe-middel Janauscheks Arbejde.

Videnskabsmænd over hele Evropa og ikke mindst i Danmark have staaet Forfatteren virksom bi. En hel Side af Fortalen nævner med Tak deres Navne og deriblandt Gehejmearchivar, Konferentsraad Wegeners og Bibliotheksassistent Weekes.

Til Slutning være endnu en Bøn henvendt til dette Tidsskrifts lærde Læsere om, at de, hvis de skulde træffe et Manuskript, om endog kun et Brudstykke, af en *Indiculus monasteriorum monialium Ordinis Cisterciensis*, da venligst vilde indsende det til P. Leopold Janaushek, Dr. theol., Stiftt Zwettl, Osterreich.

G. v. Buchwald.
